

Landskap: SMÅLAND..... Upptecknat av: Josef Karlsson.....

Härad: Uppvidinge..... Adress:

Socken: Nottebäck..... Berättat av

Uppteckningsår: Född år i

Uppteckningen rör

Tomtar	1
Troll	2
Julen seder och bruk	2-3
Läsa bort råttor	3
"Kitta grå" trollar bort kor o.s.v.	4-5

För åtskilliga sekel tillbaka fanns hos
folket en så gott som allmän tro på övernaturliga
väsen, i form av Tomtar Troll och dylikt. Förskott
troades att dessa andemakter förde sina spel vid kögtidiga
tillfällen, såsom vid jul och påsk. Folktraditionen
berättar att till exempel, vid kl 12, Tomsmässenatten
måste alla mjölnare stanna sin kvarnans stånd,
i annat fall kom kvantonten fram, satte sig i
kvattenhjulet och stannade det. En mjölnare som
under ett dylikt tillfälle tröttnade Tomten blev av
denne söndermalen i stycken. En husmoder kunde
aldrig göra sitt julbak på Tomaldagen, ty då
kom husTomten och boppade i degen, varefter det
var omöjligt att få något ordentligt bröd av
den. Under tiden har själv berättat personer berättat,
att de hört Tomtar slagträcka på logarna dagarna
före jul. Tomtarna skulle då hjälpa bönderna
så att de hann slutträcka sin räg till jul.

En bonde, som en morn stod på sin loge och
träskade, fick plötsligt se en Tomte komma till
sig från en annan gård, dragande ett strå. Häröver
blev ju bonden förtjust, och uppmanade Tomten att
han skulle laga med sig stavar last en annan gång
han kom. Tomten blev då ond och sade till bonden,
att lika mycket som han dragit till honom,
skulle han dra ifrån honom. Tomten började nu
Tomten att dra ifrån bonden, och höll på därmed
tills denne blev utfattig. Julafton satte en del
personer alltid ut lite julmat i sin ladugård
på en mjölkpall. Ladugårdstomten ködde sedan

22
upp detta under natten. Till ersättning för maten
gav Tomten givaren en god tur med kreaturen i
Ladugården.

Trollen voro dock av mycket värre slag än
Tomtarna. För att kunna skydda sig mot dessa
måste varje människa bära på sig något slags
eggjärn. Julaftonsmorrarna lände en del personers
skorstenseld, i avsikt att därmed bränna Trollen
ur stugan till julen.

En lände blev en julnatt av Trollen
frånsvåd sin kusten. Dagen efter tog bonden
med sig en yxa och begav sig bort till berget
där han visste Trollen brukade vara. Här kogg han
in ett kors, varefter han slog några kraftiga
slag med yxhammaren mot bärgröggen.

Trollar blev nu förskräckta och lannode
tillbaka hans kusten. Han var då mycket
medtagen, ty Trollen hade hela natten utan
uppehåll dansat med henne.

Andra folkseremonier var att tappa upp en
flaska av julålet, sätta denna på ett bord
och låta den stå där över julnatten, sedan
kunde man vilken dag som helst tömma ut
några droppar av innehållet över fruktträdens
i Trädgårdar, folken härav blev att Träden
gav en riklig skörd.

Julnatten fick ljuset i stugan ej slocknas,
För detta ändamål stöptes ett särskilt stort
Falgjuss som skulle brinna hela natten.

Andra också lade in i den dåvarande öppna
spisen en ganska grov stick vilken skulle
hålla eld hela natten. Inträffade att
ljuset eller elden slocknade var detta ett

säkert märke att någon av familjen komme att dö under det kommande året.

På juldagen skulle man först bita i ett äpple innan man åt något. Detta hände då den goda invärkan med sig att den som gjorde detta fick ej någon sandvärk under det kommande året.

Utan julbrödet skulle man gömma en kaka till fram på våren, då oxarna skulle böja dra karvar skulle de först undfågas med lite julbröd, utan detta fick de då en särskild kraft att kunna hårdas ut med värbetet.

Den som kunde komma först hem från julotten den blev sedan raskast under det kommande året.

Den som under det kommande året ville ha sina hus fria från råttor, han tog tre dar före jul en köpp i handen, och under några besvärjelser visade av dem till någon annan, dit de då marscherade i stora kolonner.

Josef Karlsson
Högsberg
Landstros.

Josef Karlsson Högaburg uppte 1124
Landsbrot

1124

47

Nottabäck ^{socken} Lilla grä.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

Upprindninge ned

Enligt en gammal folksögen har för
några hundra år sedan en stygg trollkäring
bott i Lannaskede socken. Denna hade för
någon tid sin hemvist på ett torpställe, vid
namn Laduslätt, varifrån hon sedan förde
ett kringflackande liv mellan flera platser.

Detta ställe ligger vid stranden av en sjö
i nämnda socken. Här levde Litta, till största
delen av fiske, som hon för det mesta fann gode
på metspår. Vid denna sjöstrand är en
stor sten, som ortsbefolkningen ännu i
våra dagar kallar för Lilla gräs metersten.

Från denna sten går alltid om vintern en
såk ut, till en annan sten, som ligger mitt
ute i sjön. I de trakter Litta bodde gjorde
hon många stygga trolltyg, så att hennes
samtida voro ganska rädda för henne.

På till ex. berättas om henne, att hon en gång
stulit en ko och ätit upp för en bonde.

En tid efteråt gick Litta in i samma
bodugård som hon stulit kon, där för-
vandlade han sig till en ko i stället för den
hon tagit, och ställde sig i dennas ställe.

Bonden som kanske anade orid, tog kon
och ledde denna till en marknad där han
sålde henne. Strax som banden sålt kon
till en annan bonde, blev hon med det
samma förvandlad till en käring, och den
stackars köparen stod där alldeles lamslagen
med repet i handen. Från denna händelse
fortlever ännu det gamla ordspråket, att

den som känner Killa grä, kan köper henne inte.

Såsom följeslagare hade Killa en stor varg, denna tjänstgjorde såsom hund för henne.

Efter många illdåd som hon gjort, blev hon vid Högarås i Lannaskeds socken fästbunden vid en päl och bränd.

Killa efterlämnade en dotter, som ej var mycket bättre än hon själv. Denne var en tid i tjänst hos en präst, där hon tjänade som kammargjungfru. När prästen en morgon kom in i ett rum, var hans jungfru där iförd med att ståda, men det egendomliga för prästens ögon var att koasten gick av sig själv, utan att någon behövde hålla i skaftet. Prästen frågade henne då om hon kunde flera trollstycken, "ja," svarade hon, "jag kan mjölka grannen hos här på stället," varefter hon satte en kniv i golvet, och började att ur den framdraga mjölk, när hon hållit på med detta en stund började mjölken bliva röd, Då sade hon till prästen att hon ej kunde hålla på längre, för då skulle hon dö. Håll du på tyckte prästen, där hon så betalar jag den. Flickan kall på att mjölka, och mycke riktigt så dog hon.

Efter detta tilltog, dömdes flickan till döden, och avlivades medelst aderslätning.

Josef Carlsson
Högaberg
Landsbro